

MOLDOVA LUI ȘTEFAN CEL MARE LA INTERSECȚIA DE INTERESE A MARILOR PŪTERI (1457-1474)*

EUGEN DENIZE**

Consecințele căderii Constantinopolului sub dominație otomană, la 29 mai 1453, au fost deosebit de grave pentru întreg spațiul românesc, în special pentru Moldova și Țara Românească, a căror integritate teritorială și chiar existență statală începeau să fie foarte serios amenințate.

Pentru spațiul românesc, căderea Constantinopolului a însemnat începutul unui proces istoric de erodare a poziției Țărilor Române în raporturile lor cu Imperiul otoman. Imediat după cucerirea Constantinopolului, în vara anului 1453, statele riverane Mării Negre au fost somate să se supună sultanului cuceritor. Ultimatumul sultanului a fost însă respins, într-o primă fază, atât de Moldova, cât și de Caffa, atât de Mangop, cât și de Sinopc și Trapezunt, toate aceste state nedându-și încă bine seama că turcii se aflau în plin proces de consolidare a forțelor lor navale¹. În aceste condiții, în 1454 o flotă formată din 56 de corăbii turcești a atacat, fără succes, Cetatea Albă, după care a devastat coastele nordice ale Mării Negre, atacând Caffa și alte colonii genoveze de aici². Supuse presiunii militare otomane, statele limitrofe Mării Negre au fost obligate, pe rând, să plătească tributul cerut de sultan. Astfel, Caffa a plătit în 1454 un tribut de 1.600 de ducați, care se va ridica peste un an la 3.000, iar în 1470 la 4.000 de ducați³, Moldova, la

* Publicat în „R.I.”, s.n., XV, 2004, n-le 3-4, București, pp. 37-54.

** Cercetător științific principal I, doctor în istorie, directorul Institutului de Istorie „N. Iorga” din București.

¹ Andrew C. Hess, *The Evolution of the Ottoman Seaborne Empire in the Age of the Oceanic Discoveries. 1453-1525*, în „A.H.R.”, LXXV, 7, 1970, pp. 1892-1919.

² Mustafa A. Mahmed, *Din raporturile Moldovei cu Imperiul otoman în a doua jumătate a veacului alXV-lea*, în „S.R.d.l.”, t. 13, 1960, 5, p. 165; idem, *La politique ottomane à l'égard de la Moldavie et du Khanat de Crimée vers la fin du regne du sultan Mehmed II "le Conquerant"*, în „R.R.H.”, t. XIII, 1974, 3, p. 518; Amedeo Vigna, *Codice diplomatico delle colonie tauro-liguri durante la signoria dell'Ufficio di S. Giorgio (1453-1475)*, vol. I, Genova, 1868, pp. 87-89, 112-113; Gh. I. Brătianu, *La mer Noire. Des origines à la conquête ottomane*, Monachii, 1969, pp. 314-315; Șerban Papacostea, *Premisele politice ale hegemoniei economice a Imperiului otoman în spațiul Mării Negre (1453-1484)*, în „R.d.l.”, s.n., t. X, 1999, 1-2, p. 15.

³ W. Heyd, *Histoire du commerce du Levant*, vol. II, Leipzig, 1886, pp. 383-399; Marian Malowist, *Kaffa - Kolonia genuenska na Krymie i problem Wschodni w latach 1453-1475*, Warszawa, 1947, pp. 158, 160; M.A.

rândul său, și datorită abandonării ei de către Polonia lui Cazimir al IV-lea, angajată într-un război decisiv cu Ordinul cavalerilor teutoni, a acceptat, în anii 1455-1456, plata unui tribut de 2.000 de zloți roșii⁴, Mangopul a plătit haraci înaintea Moldovei, Sinope în august 1455, iar Trapezuntul în 1456⁵.

Deși modestă din punct de vedere militar, această primă demonstrație navală otomană a avut, totuși, consecințe politice însemnate. Colaborarea otomano-tătară, intervenția hanului Crimeei, Hagi Ghiray, fiind decisivă în constrângerea Caffei la plata tributului⁶, și, mai ales, atitudinea rezervată a Poloniei, angajată în luptă pe alte fronturi, dar și lipsa de reacție a Genovei au silit statele limitrofe Mării Negre să accepte plata tributului solicitat de sultan. În schimb, și Caffa și Moldova au primit câte un act de privilegii comerciale.

Dacă marele centru comercial genovez din Crimeea a avut pentru Poartă, în primul rând, o valoare economică, valoarea politică rezumându-se la atragerea Hanatului tătar de aici în sfera sa de influență, supunerea Moldovei la plata haraciului a purtat de la început o însemnătate politică. Fără a neglija valoarea punctelor de tranzit comercial de la Cetatea Albă și Chilia, care nici nu mai aparțineau Moldovei, trebuie să remarcăm faptul că atragerea statului românesc de la răsărit de Carpați în sfera de influență a Porții reprezenta nu numai implantarea controlului otoman în regiunea gurilor Dunării și în bazinul nord-pontic, ci și subminarea substanțială a potențialului antiotoman al Europei, concentrat atunci în jurul Ungariei, al Transilvaniei și al lui Iancu de Hunedoara.

Nu putem trece cu vederea faptul că Iancu de Hunedoara, atât timp cât a trăit, prin lupta sa plină de eroism a restrâns mult impactul pe care căderea Constantinopolului ar fi putut să-l aibă asupra Țărilor Române⁷. O dovadă în acest sens o constituie tocmai faptul, paradoxal la prima vedere, că deși mai îndepărtată din punct de vedere geografic de Imperiul otoman decât Țara Românească, Moldova a avut mai mult de suferit de pe urma căderii capitalei bizantine, poate și datorită faptului că era stat riveran la Marea Neagră și nu avusese încă nici un fel de obligații față de Poartă. În schimb însă, statutul Țării Românești, fixat prin tratatul ungaro-otoman din 1451-1452⁸, nu a cunoscut nici o modificare până în 1462, până la căderea lui Vlad Țepeș.

Mehmed, *La politique ottomane*, p. 518; A. Vigna, *op. cit.*, I, pp. 118-121, 298-300, 660; Ș. Papacostea, *art. cit.*, p. 18.

⁴ Ș. Papacostea, *La Moldavie etat tributaire de l'Empire ottoman au XV siecle: le cadre international des rapports etablis en 1455-1456*, în "R.R.H.", t. XIII, 1974, 3, pp. 445-461; idem, *Premisele*, pp. 18-19; Ștefan S. Gorovei, *Moldova în "Casa Păcii"*. Pe marginea izvoarelor privind primul secol de relații moldo-otomane, în „A.I.I.A.X.I”, XVII, 1980, pp. 633-635; Franz Babinger, *Cel dintâi bir al Moldovei către sultan*, în *Fraților Alexandru și Ion I. Lapedatu la împlinirea vârstei de 60 de ani*, București, 1936, pp. 29-37.

⁵ Ș. Papacostea, *Premisele*, p. 20.

⁶ Alan Fisher, *The Crimean Tatars*, Stanford, 1978, pp. 4-5.

⁷ T. Nicolau, *Ioan Huniade Corvin*, București, 1925; Lajos Elckes, *Hunyadi*, Budapeșt, 1952; Camil Mureșan, *Iancu de Hunedoara*, ed. a II-a, București, 1968; Mihail P. Dan, *Un stegar al luptei antioimane. Iancu de Hunedoara*, București, 1974; Ileana Cazan, Eugen Denize, *Marile puteri și spațiul românesc în secolele XV-XVI*, București, 2001, pp. 9-54.

⁸ Dându-și seama de imposibilitatea reluării luptei ofensive antiotomane (Joseph Held, *Hunyadi: Legend and Reality*, New York, 1985, p. 135) și pentru a câștiga timp, Iancu de Hunedoara a încheiat la 20 noiembrie 1451-

Bogata experiență politică și militară a lui Iancu de Hunedoara i-a demonstrat faptul că pentru a înfrunța cu succes uriașa putere otomană era nevoie de coalizarea cât mai multor forțe, în primul rând din zonele amenințate direct de turci. Fiind român și având conștiința vie a acestui fapt, demonstrat de multe dintre acțiunile sale, voievodul transilvan și viitorul guvernator al Ungariei și-a propus, în acest sens, realizarea, dacă nu a unei unități statale, cel puțin a unei unități de luptă antiotomană a celor trei țări române, ceea ce explică destul de deseale sale intervenții în Moldova, dar, mai ales, în Țara Românească⁹. Prin tratatul cu otomanii din 1451-1452, el obținea nu numai cosuzeranitatea asupra Țării Românești, dar chiar o anumită preponderență la sud de Carpați și pune, astfel, bazele unei adevărate axe antiotomane ungaro-muntene. Această axă a fost consolidată prin victoria pe care Iancu o va obține asupra lui Mehmed al II-lea la Belgrad și prin ajutorul pe care l-a acordat lui Vlad Țepeș să preia scaunul domnesc al Țării Românești în același an 1456. Ea a funcționat până în 1462, atunci când Țepeș, părăsit de aliatul său Matia Corvin, ale cărui obiective politice vizau mai mult Europa centrală decât lupta antiotomană¹⁰, a pierdut domnia și, astfel, cosuzeranitatea asupra Țării Românești va deveni preponderent otomană. Ceva mai târziu, Ștefan cel Mare, ca moștenitor al idealurilor politice ale lui Iancu de Hunedoara și Vlad Țepeș, a încercat să oprească o astfel de evoluție și să creeze o axă moldo-munteană, adică românească, pe care să o opună expansiunii otomane, dar despre aceste lucruri vom vorbi puțin mai departe.

Revenind la situația Moldovei imediat după căderea Constantinopolului, trebuie să menționăm că o informație din 10 septembrie 1453 relevă existența unui ultimatum otoman către această țară anterior datei mai sus arătate¹¹. Negocierile cu sultanul au fost începute de domnitorul Alexandru al II-lea (Alexandrel)¹², dar Petru al III-lea Aron va fi cel care va finaliza, aproape în același timp, demersurile politice îndreptate atât către turci, cât și către poloni. La 10 octombrie 1455 regele polon Cazimir al IV-lea a acceptat vasalitatea domnului Moldovei¹³, iar cu câteva zile mai devreme, la 5 octombrie, sultanul a emis actul de notificare pentru plata tributului de 2.000 de zloți roșii, oferit de solul

13 aprilie 1452 un armistițiu pe trei ani cu turcii (N. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, vol. III, București, 1897, pp. 23-27; idem, *Privilegiul lui Mahomed al II-lea pentru Pera (1 iunie 1453)*, în "A.A.R.M.S.I.", s. II, t. XXXVI, 1913-1914, pp. 88-91; C. Mureșan, *op. cit.*, p. 176; Tahsin Gemil, *România și otomanii în secolele XIV-XVI*, București, 1991, p. 129).

⁹ Vezi în acest sens, studiile lui Francisc Pall, *Intervenția lui Iancu de Hunedoara în Țara Românească și Moldova în anii 1447-1448*, în "S.R.d.I.", t. 16, 1963, 5, pp. 1049-1072; idem, *De nouveau sur l'action de Iancu de Hunedoara (Hunyadi) en Valachie pendant l'annee 1447*, în "R.R.H.", t. XV, 1976, 3, pp. 447-463; idem, *Encore une fois sur l'action de Iancu de Hunedoara (Hunyadi) en Valachie pendant l'annee 1447*, în *ibidem*, t. XVII, 1978, 4, pp. 443-453.

¹⁰ Politica externă a regelui Matia Corvin a fost puternic influențată pe tot parcursul ei de luptele dinastice cu Jagiellonii și Habsburgii, fiecare dintre aceștia căutând să-și lărgască influența și puterea în Europa centrală (Lajos Elckes, *La politica estera di re Matia e gli Stati italiani nella seconda metà del secolo XV*, în *Rapporti veneto-ungheresi all'epoca del Rinascimento*, ed. Tibor Klaniczay, Budapesta, 1975, p. 246).

¹¹ Matei Cazacu, *L'impact Ottoman sur les pays roumains et ses incidences monétaires (1452-1504)* în "R.R.H.", t. XII, 1973, 1, p. 180; T. Gemil, *op. cit.*, p. 32.

¹² Șt.S. Gorovei, *op. cit.*, p. 634.

¹³ Mihai Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, Iași, 1932, pp. 773-774.

moldovean Mihail logofăt¹⁴. A urmat așa-zisa "închinare de la Vaslui", din 5 iunie 1456¹⁵, și actul de privilegiu comercial, din 9 iunie 1456, acordat de sultan negustorilor din Cetatea Albă¹⁶. Acest act acordat de sultanul Mehmed al II-lea, la Yeni Derbent, în Bosnia, unde se afla în vederea atacării Belgradului, nu este doar un simplu privilegiu comercial, ci este, în același timp, și primul tratat turco-moldovean¹⁷. El a reprezentat actul final al unor îndelungi negocieri privind recunoașterea suzeranității otomane de către Moldova, fiind, prin conținutul său, o confirmare oficială a noului cadru stabilit de desăvârșirea relațiilor moldo-otomane¹⁸.

Totodată, această "închinare" a fost expresia unui compromis polono-otoman realizat prin intermediul și în detrimentul Moldovei¹⁹. Acum, imediat după căderea Constantinopolului, Polonia va abandona, pentru o lungă perioadă, direcția pontică a politicii sale externe. În 1454 a izbucnit un nou război, cel decisiv, între poloni și cavalerii teutoni, așa-numitul "război de treisprezece ani", care va absorbi toate energiile lui Cazimir al IV-lea și care se va încheia abia în 1466 cu o categorică victorie polonă²⁰. Apoi, între 1471 și 1479, Polonia a fost în conflict cu Ungaria pentru coroana boemă, conflict care se va încheia prin pacea de compromis de la Olomouc, după care tendințele centralizatoare, dar și expansioniste ale marelui cneaz al Moscovei, Ivan al III-lea, vor crea o stare conflictuală permanentă la granițele de răsărit ale Lituaniei. În aceste condiții, cu excepția nefericitei expediții a lui Ioan Albert din 1497, monarhia polono-lituaniană a dus o politică de menajare a intereselor Porții otomane, consfințită prin primul tratat polono-otoman încheiat în 1489²¹. La rândul său, Poarta, interesată să pătrundă în Europa centrală prin Belgrad și Buda, dorea să aibă liniște dinspre nord și, din această cauză, a menajat interesele polone. S-a realizat, astfel, o adevărată axă polono-otomană²², care a prins la mijloc Moldova și a obligat-o să accepte plata unui haraci anual către sultan. Nu este mai puțin adevărat că Moldova nu a putut rezista la această presiune externă și din cauza anarhiei interne, a luptelor pentru domnie și a domnitorilor slabi care au condus-o.

¹⁴ Mustafa A. Mehmed, *Docuemnte turcești privind istoria României*, vol. I, București, 1976, pp. 1-2.

¹⁵ D.R.H., A. Moldova, vol. II, 1449-1486, ed. L. Șimanschi, G. Ignat, D. Agache, București, 1976, pp. 85-87; L. Șimanschi, *Închinarea de la Vaslui (5 iunie 1456)*, în "A.I.I.A.X.I.", t. XVIII, 1981, pp. 613-637.

¹⁶ M.A. Mehmed, *Documente turcești*, I, pp. 2-3; T. Gemil, *op. cit.*, p. 138.

¹⁷ Fr. Kraelitz, *Osmanische Urkunden im türkischer Sprache*, Wien, 1922, pp. 44-46; M. A. Mehmed, *Din raporturile Moldovei cu Imperiul otoman*, p. 167.

¹⁸ Al. Grecu (P. P. Panaiteșcu), *Pe marginea folosirii izvoarelor cu privire la supunerea Moldovei la tributul turcesc (Vaslui - 1456)*, în "S.R.d.I.", t. 5, 1952, 3, pp. 190-191; Șt.S. Gorovei, *art. cit.*, p. 632.

¹⁹ Ș. Papacostea, *La moldavie, etat tributaire*, pp. 458-461.

²⁰ Idem, *Ștefan cel Mare și războiul Poloniei cu Ordinul teuton (1454-1466)*, în "R.d.I.", t. 31, 1978, 3, pp. 475-479; idem, *Relațiile internaționale în răsăritul și sud-estul Europei în secolele XIV-XV*, în *ibidem*, t. 34, 1981, 5, pp. 904-906.

²¹ Viorel Panaite, *Comerț și negustori în tratatele osmano-polone: 1489-1607*, în "R.I.", s.n., t. VI, 1995, 3-4, p. 219.

²² Mihnea Berindei, *L'Empire ottoman et la "route moldave" avant la conquête de Chilia et Cetatea Albă (1484)*, în "R.R.H.", t. XXX, 1991, 3-4, p. 178; Ș. Papacostea, *La Moldavie, état tributaire*, p. 460; Matei Cazacu, *art. cit.*, pp. 180-181; idem, *A propos de l'expansion polono-lituanienne au nord de la Mer Noire au XIV - XVIe siècles*, în *Passé turco-tatar. Présent soviétique. Etudes offertes à Alexandre Bennigsen*, Louvain-Paris, 1986, pp. 118-119.

În această situație politică internațională complexă și periculoasă pentru independența și integritatea teritorială a Moldovei, măcinată de o anarhie internă care dura de un sfert de veac, de la moartea lui Alexandru cel Bun, tronul țării a fost preluat, la 12 aprilie 1457, de Ștefan al III-lea cel Mare. Fiu al domnitorului Bogdan al II-lea (1449-1451) și al unei muntence, doamna Oltea, care călugărindu-se înainte de moarte și-a luat și numele de Maria, nepot al lui Alexandru I cel Bun, asociat la domnie de tatăl său, Ștefan a fost obligat, după asasinare acestuia, la Reuseni la 15 octombrie 1451 de către Petru al III-lea Aron²³, să ia calea exilului, în Transilvania, pe lângă Iancu de Hunedoara și, mai târziu, în 1456, în Țara Românească, la curtea vărului său Vlad Țepeș²⁴.

Plasându-se în axa de interese ungaro-munteană antiotomană, reprezentată de Iancu de Hunedoara și de Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare a primit ajutor din partea domnului Țării Românești și, este posibil, a reușit să ocupe, în a doua jumătate a anului 1456, Țara de Jos, partea sudică a Moldovei²⁵. În primăvara anului următor, 1457, având o armată de 6.000 de moldoveni și munteni, Ștefan a declanșat atacul decisiv pentru ocuparea tronului Moldovei. Rivalul său și domnul aflat în scaun la Suceava, în același timp și asasin al tatălui său, Petru al III-lea Aron, era exponentul axei de interese și de putere polono-otomană, cel care închinase țara și la poloni și la turci și acceptase, pentru prima dată în istoria Moldovei, plata unui haraci față de Poarta otomană în schimbul garantării păcii. Vina sa nu era însă prea mare, deoarece fiind un domn slab și având domnia nesigură, a avut și nenorocul ca tocmai în timpul domniei sale Polonia să-și îndrepte întregul interes în direcția războiului cu Ordinul cavalerilor teutoni (1454-1466), a cărui miză era ieșirea la Marea Baltică și, astfel, să negligeze tot mai mult problemele legate de zona Mării Negre. Consecința imediată și de lungă durată a acestei reorientări a politicii externe a Poloniei a fost menajarea și chiar conjuncția cu interesele Imperiului otoman, implicit obligarea Moldovei la plata haraciului față de acesta²⁶.

Petru Aron nu putea să facă față armatei lui Ștefan, astfel încât el și-a asigurat refugiul în sudul Poloniei printr-un tratat încheiat cu frații Buczacky, la 1 aprilie 1457²⁷.

²³ L. Șimanschi, *O cumpănă a copilăriei lui Ștefan cel Mare: Reuseni, 15 octombrie 1451*, în "A.I.I.A.X.I.", t. XIX, 1982, pp. 183-199.

²⁴ *Istoria Românilor*, vol. IV, *De la universalitatea creștină către Europa "patriilor"*, coord. Șt. Ștefănescu, C. Mureșan, T. Teoteoi, E.E., București, 2001, p. 364.

²⁵ Nicolae Grigoraș, *Când a intrat Ștefan cel Mare în Moldova?*, în "Anuarul Liceului Național din Iași" pe anii 1944-1946, pp. 5-6; idem, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, Iași, 1982, p. 32.

²⁶ Pe lângă studiile amintite la nota 22, Ven. Ciobanu, *Țările Române și Polonia. Secolele XIV-XVI*, București, 1985, p. 62; Sergiu Iosipescu, *Contribuții la istoria Moldovei lui Ștefan cel Mare*, în "A.I.I.X.I.", t. XXIX, 1992, p. 58; C. Rezachevici, *Rolul românilor în apărarea Europei de expansiunea otomană. Secolele XIV-XVI. Evoluția unui concept în contextul vremii*, București, 2001, p. 211; Ilie Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone. Secolul al XVI-lea*, București, 1979, p. 382.

²⁷ N. Grigoraș, *Țara Românească a Moldovei de la întemeierea statului până la Ștefan cel Mare (1359-1457)*, Iași, 1974, p. 198; idem, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, p. 36; I. Ursu, *Relațiile Moldovei cu Polonia până la moartea lui Ștefan cel Mare*, Piatra Neamț, 1900, p. 84.

La 12 aprilie, la Doljești²⁸, a fost înfrânt de Ștefan și a fugit în Polonia, învingătorul fiind uns ca domn al țării de mitropolitul Teoctist pe câmpia de la Direptate²⁹.

Odată ajuns domn, deși a continuat să plătească haraci Porții otomane, Ștefan a încercat să facă ceva pentru a scoate Moldova din axa polono-otomană și a o încadra în axa ungaro-munteană antiotomană. În primul rând, el a încercat să reia tradiționalele legături comerciale cu negustorii brașoveni pe care, în octombrie-noiembrie 1457, i-a invitat să revină în Moldova³⁰, iar la 13 martie 1458, din Suceava, le-a acordat un privilegiu comercial foarte important³¹. Apoi, și datorită faptului că Petru Aron se refugiase în Polonia de sud și reprezenta o permanentă amenințare pentru domnia sa, Ștefan a atacat în mai multe rânduri această țară, părțile ei sudice, de-a lungul anului 1458³². Astfel, garnizoanei polone din Hotin i s-au tăiat legăturile cu exteriorul și toate posibilitățile de aprovizionare, au fost atacate Podolia și Galiția. Lovind în Polonia, Ștefan lovea, de fapt, în axa politică polono-otomană, realizată odată cu deplasarea centrului de greutate al politicii externe a Poloniei din zona Mării Negre în zona Mării Baltice.

Primele acțiuni de politică externă ale lui Ștefan cel Mare ne demonstrează, prin urmare, faptul că, de la început și de-a lungul întregii sale domnii, el a acordat o atenție specială pericolului care se profila, cu tot mai multă claritate, la granițele de sud ale țării, fără a neglija însă pericolele de la celelalte hotare, care nu aveau, totuși, gradul de intensitate al acestuia. Din această cauză nu trebuie să ne mire că, atacând în nord, el avea în vedere și granița de sud.

Dar Ștefan cel Mare, fiind un abil om politic și un diplomat rafinat, și-a dat repede seama că noul rege al Ungariei, Matia Corvin, nu semăna nici pe departe cu tatăl său, lăncu de Hunedoara, și că va duce o politică total diferită de a acestuia, trecând confruntarea cu Imperiul otoman pe un plan secundar. Că nu s-a înșelat o vor dovedi foarte repede faptele regelui Ungariei. Astfel, capitularea în toamna anului 1460 și apoi executarea unchiului său, Mihail Szilághi, la 5 februarie 1461³³, deși a provocat o anumită încordare în relațiile turco-ungare, nu l-a determinat pe Matia Corvin să pornească la luptă împotriva sultanului. Apoi, înainte de plecarea sultanului în expediția din 1462 împotriva Țării Românești, se pare că Matia Corvin, în fața amenințărilor lui Mehmed al II-lea, a acceptat să nu intervină ca să-și apere aliatul, adică pe Vlad Țepeș³⁴,

²⁸ Maria Magdalena Szekely, *"Pe Siret, pe tină, la Doljești"*, în "A.I.I.X.I.", t. XXXI, 1994, pp. 503-516.

²⁹ C. Rezachevici, *A fost Ștefan cel Mare "ales" domn în aprilie 1457? Un vechi scenariu istoric: de la "tradiția" imaginară la realitate*, în "A.I.I.X.I.", t. XXIX, 1992, pp. 19-33.

³⁰ Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, pp. 259-260.

³¹ *Ibidem*, p. 261-265.

³² Ion Cupșa, *Ștefan cel Mare*, București, 1974, p. 33; N. Grigoraș, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, p. 52; Ș. Papacostea, *Ștefan cel Mare și războiul Poloniei cu Ordinul teuton*, p. 477 și urm.; L. Șimanschi, D. Agache, *Încăunarea lui Ștefan cel Mare: prelininarii și consecințe (1450-1460)*, în *Romania and Western Civilization. Romania și civilizația occidentală*, ed. Kurt W. Treptow, Iași, 1997, pp. 195-218.

³³ *Monumenta Hungariae Historica. Acta externa*, vol. IV, Budapeșt, 1875, p. 67.

³⁴ Pio II (Enea Silvio Piccolomini), *Comentarii*, ed. G. Bernetti, vol. III, Siena, 1973, p. 176.

și tot în această perioadă, în 1461 sau 1462, a încheiat o pace cu sultanul³⁵. De fapt, Matia Corvin a considerat întotdeauna de-a lungul domniei sale³⁶ că războiul cu Imperiul otoman reprezintă doar un mijloc de asigurare a securității granițelor și de păstrare a echilibrului de forțe pe linia Dunării.

În aceste condiții, a continua lupta împotriva Poloniei și, prin urmare, a axei polono-otomane, putea să devină un lucru foarte periculos și Ștefan cel Mare a intuit repede potențiala amenințare, astfel încât a evitat să ajungă în situația lui Vlad Țepeș din 1462. Profitând de faptul că la 17 februarie 1459 împăratul Frederic al III-lea de Habsburg a fost proclamat rege al Ungariei de o parte a nobilimii maghiare, Ștefan a refuzat să accepte suzeranitatea lui Matia Corvin³⁷, dar, în schimb, a încheiat cu Andrei Odrowasz, voievodul Rusiei, și cu Hricko din Pomorzany, voievodul Podoliei, plenipotențiarilor regelui Poloniei, Cazimir al IV-lea, un tratat la Overchelăuți, lângă Nistru, la 4 aprilie 1459³⁸.

Prin acest tratat starea de război între cele două părți înceta, pagubele suferite de teritoriul polon după încetarea ostilităților urmau a fi judecate la graniță, conform vechiului obicei, iar cele suferite în timpul războiului urmau a fi judecate după sosirea regelui în sudul țării, în Rusia, în prezența lui sau a delegaților lui. Ștefan lăsa în stăpânirea Poloniei cetatea Hotinului, împreună cu vama ei și cu dreptul de pescuit în Nistru. Partea polonă se obliga, la rândul ei, să nu-i permită fostului domnitor, Petru Aron, să se apropie de hotarele Moldovei decât până la Smotrycz, dar boierii care-l însoțeau puteau reveni în țară pentru a-și recăpăta averile. Negustorii poloni erau liberi să vină în Moldova dacă plăteau taxele obișnuite, iar Ștefan se mai obliga să nu recunoască și să nu slujească nici unui alt suzeran în afară de regele Poloniei și, în caz de nevoie, să-i acorde ajutor împotriva păgânilor. În ceea ce-l privea, Cazimir al IV-lea se obliga și el să-l apere pe Ștefan, deși în acest tratat nu apare obligația domnitorului Moldovei de a depune în persoană jurământul de vasalitate față de regele polon.

Este adevărat că tratatul de la Overchelăuți l-a adus pe Ștefan cel Mare, pentru aproximativ un deceniu și jumătate, în axa de interese polono-otomană și că el a plătit cu regularitate tributul datorat turcilor, dar și în această perioadă domnul Moldovei nu va scăpa nici un prilej pentru a-și consolida pozițiile din sudul țării, pentru a pregăti țara în vederea confruntării inevitabile și decisive cu Imperiul otoman. Dar acest tratat, asigurându-i liniștea din partea Poloniei și a Imperiului otoman, l-a pus pe Ștefan cel

³⁵ *Fontes Rerum Austriacarum*, II, 42 (Urkunden und Aktenstücke zur österreichischen Geschichte im Zeitalter Friedrichs III und König Georg von Böhmen, 1440-1471), ed. A. Bachmann, Wien, 1878, p. 442, no. 329; *Monumenta Hungariae Historica. Acta extera*, IV, pp. 101-105; Radu Constantinescu, *Codicele Altenberger*, București, 1988, p. 15; M. Cazacu, *L'histoire du prince Dracula en Europe Centrale et Orientale (XVe siècle)*, Genève, 1988, p. 10.

³⁶ Ferenc Szakály, *Phases of Turco-Hungarian Warfare Before the Battle of Mohács (1365-1526)*, în "Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae", t. XXXIII, fasc. 1, 1979, p. 109; Ileana Cazan, *Matia Corvin, asigurarea frontierei dunărene și armistițiul turco-ungar din 1468*, în "R.I.", s.n., t. 3, 1992, 7-8, p. 769.

³⁷ N. Iorga, *Geschichte des Rumänischen Volkes in Rahmen seiner Staatsbildungen*, I, Gotha, 1905, p. 341; V. Pârvan, *Relațiile lui Ștefan cel Mare cu Ungaria*, în idem, *Studii de istorie modernă și medievală*, ed. Lucian Năstasă, Cuvânt înainte și studiu introductiv de Al. Zub, București, 1990, p. 135.

³⁸ I. Bogdan, *op. cit.*, II, pp. 266-269; Hurmuzaki, *Documente*, II / 2, pp. 126-127.

Mare în conflict cu cei care-l ajutaseră să ia tronul, cu axa ungaro-munteană, cu Matia Corvin și Vlad Țepeș.

La 3 iulie 1460 Ștefan acorda din Suceava un privilegiu comercial important negustorilor din sudul Poloniei, din Liov (Lwow)³⁹, iar Petru Aron era obligat să părăsească Polonia și să se refugieze în Transilvania la curtea voievodului Sebastian de Rozgony⁴⁰. În același an 1460 Vlad Țepeș, într-un proiect de tratat cu sașii din Transilvania, puna pe același plan pe turci și pe moldoveni⁴¹, cauzele fiind, în primul rând, de natură economică. În acest fel, conflictul Moldovei cu Ungaria și Țara Românească era virtual deschis în 1460⁴².

Pentru a preveni adâncirea conflictului și crearea unei situații periculoase la granițele de sud ale regatului său, Cazimir al IV-lea, ale cărui forțe erau angajate în războiul cu Ordinul cavalerilor teutoni, l-a trimis, înainte de 12 aprilie 1461, pe Muzylo Buczacky, castelan de Camenița, Sniatyn și Colomeea, în solie în Țara Românească, cu scopul de a ameliora relațiile dintre Vlad Țepeș și Ștefan cel Mare⁴³. Medierea polonă nu a reușit însă, astfel încât în vara aceluiași an Ștefan a atacat Transilvania în zona locuită de secuii⁴⁴, transmițând, pe această cale, un avertisment lui Matia Corvin în legătură cu găzduirea lui Petru Aron pe teritoriul regatului său. Acesta a reacționat însă exact pe dos de cum se aștepta domnul Moldovei și, în 1462, l-a invitat pe pretendent la Buda⁴⁵, la curtea sa. În acest fel, încordarea în relațiile dintre Ștefan și axa ungaro-munteană a cunoscut o nouă escaladare, în primăvara lui 1462, locuitorii din Caffa scriindu-i regelui Poloniei și exprimându-și neliniștea în legătură cu urmările pentru creștinătate ale unei eventuale confruntări între cei doi domnitori români⁴⁶. Dar o astfel de confruntare nu a mai avut loc datorită expediției lui Mehmed al 11-lea împotriva Țării Românești din vara anului 1462.

În prealabil însă, bănuind, probabil, intențiile sultanului după marile sale victorii din anul precedent, din 1461, când cucerise Amastris, Sinope și Trapezunt, practic întreaga coastă de sud a Mării Negre⁴⁷, Ștefan cel Mare a reușit să obțină din partea regelui polon o protecție mai mare prin tratatul pe care l-a semnat la Suceava, la 2 martie

³⁹ I. Bogdan, *op. cit.*, II, pp. 271-282.

⁴⁰ N. Grigoraș, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, p. 58.

⁴¹ G. Gündisch, *Vlad Țepeș und die sächsischen Selbstverwaltungsgebiete Siebenbürgens*, în "R.R.H.", t. VIII, 1969, p. 992; M. Cazacu, *Du nouveau sur le rôle international de la Moldavie dans la seconde moitié du XVe siècle*, în „R.E.R.”, XVI, 1981, p. 39.

⁴² Ș. Papacostea, *Un episod al rivalității polono-ungare în secolul al XV-lea: campania lui Matia Corvin în Moldova (1467) în lumina unui izvor inedit*, în idem, *Evl mediu românesc. Realități politice și curente spirituale*. București, 2001, pp. 187-188.

⁴³ Anna Dörflerowa, *Polski Słownik Biograficzny*, vol. III, Krakow, 1937, p. 85, *apud* M. Cazacu, *Du nouveau sur le rôle international*, pp. 40-41.

⁴⁴ I. Ursu, *Ștefan cel Mare*, București, 1925, pp. 20-21; Al.V. Boldur, *Ștefan cel Mare, voievod al Moldovei (1457-1504). Studiu de istorie socială și politică*, Madrid, 1970, p. 176; Al.Gh. Savu, *Ștefan cel Mare. Campanii*, București, 1982, p. 37.

⁴⁵ Hurmuzaki, *Documente*, II / 1, p. 4.

⁴⁶ A. Vigna, *op. cit.*, III, Genova, 1879, pp. 468-470; M. Cazacu, *Du nouveau sur le rôle international*, p. 41.

⁴⁷ Ș. Papacostea, *Premisele*, p. 24.

1462⁴⁸. El a reușit să obțină ceea ce istoricul Veniamin Ciobanu numește o "suzeranitate restrictivă" din partea Poloniei⁴⁹. Deși caracterul restrictiv al acestui tratat pentru Ștefan nu poate fi negat, prevederile sale erau, totuși, foarte avantajoase și domnul Moldovei știa acest lucru atunci când și-a pus pecetea pe document.

Prin acest tratat Ștefan cel Mare se obliga față de Cazimir al IV-lea să-i fie credincios și să-l servească, să nu recunoască alt suzeran în afara sa, să nu încheie nici un tratat în dauna regelui polon, să-l înștiințeze de orice primejdie care-l putea amenința și să-i acorde ajutor împotriva oricărui dușman. În același timp, Ștefan se obliga să nu înstrăineze nimic din cuprinsul țării sale, nici un oraș și nici un feud, fără permisiunea expresă a regelui polon. Mai mult, și această prevedere are legătură cu Hotinul și Chilia, domnul Moldovei se obliga să recâștige acele părți din teritoriul țării care fuseseră anterior înstrăinate. El se obliga să presteze omagiul de vasalitate față de regele polon în persoană, dar dacă ar fi împiedicat de război sau de boală să facă aceasta, ceremonia se va amâna pentru o altă dată și alt loc, pe care regele le va fixa cu două sau trei luni înainte. Astfel, Ștefan obținea din partea regelui polon, prin intermediul plenipotențiarilor săi, Stanislaw de Liov, staroste de Halici, Muzylo din Camenița, staroste de Sniatyn și Colomeea, și cneazul Jan Lanka, secretar regal, promisiunea că va primi înapoi Hotinul și permisiunea de a ataca Chilia, stăpânită în acel moment de o garnizoană maghiară.

În împrejurările anului 1462 Ștefan cel Mare a înțeles că o eventuală prezență a turcilor la Chilia ar fi însemnat o adevărată catastrofă economică, politică și militară pentru Moldova. De aceea, atunci când Mehmed al II-lea, declanșând marea sa campanie împotriva Țării Românești din vara anului 1462⁵⁰ a încercat să cucerească și această cetate, el nu a ezitat să intervină pentru a împiedica acest lucru, cu toate că era conștient de faptul că acțiunea sa va provoca resentimente atât la Poartă, cât și în capitala regatului maghiar, care întreținea o garnizoană aici. Deși principalul obiectiv, cucerirea Chilie, nu a fost atins, atacul din 22 iunie 1462 soldându-se cu un eșec, totuși a fost realizat un obiectiv secundar foarte important, acela de a-i împiedica pe turci să pună mâna pe cetate⁵¹. Realizarea acestui obiectiv limitat a fost însă destul de importantă în timp, deoarece a permis domnului Moldovei ca, peste trei ani, între 23-26 ianuarie 1465, să-și

⁴⁸ I. Bogdan, *op. cit.*, II, pp. 282-288; Hurmuzaki, *Documente*, II / 2, p. 145.

⁴⁹ Ven. Ciobanu. *Idee și faptă politică la Ștefan cel Mare*, în "A.I.I.X.I.", t. XXIX, 1992, p. 32.

⁵⁰ Donald Edgar Pitcher, *An Historical Geography of the Ottoman Empire from earliest Times to the End of the Sixteenth Century*. Leiden, 1972, p. 75.

⁵¹ Turcii au suferit la Chilia o mare înfrângere, care a desăvârșit înfrângerea lor generală din campania anului 1462. Iată însă ce scria bailul venețian de la Constantinopol, Domenico Balbi, în legătură cu aceste fapte: "L'armada da mare de questo Signore, insieme con el Signor della Vallachia bassa (Radu cel Frumos - n.n.) ando a combattere al castello delij costomo (sic!) intorno al qual statta circa zorni 8 et non li ha possuto far alcuna cosa, anzi sono stati morti azapi in grande numero et cum vergogna son tornati et comunamente tutti malmenati..." (*Monumenta Hungariae Historica. Acta extera*, IV, p. 168). Importanța Chilie și, implicit, amărăciunea înfrângerii pentru turci rezultă și din cuvintele pe care Constantin Mihailovici din Ostrovița le atribuie sultanului Mehmed al II-lea: "Atâta vreme cât Chilia și Cetatea Albă le țin și le stăpânesc românii, iar ungurii Belgradul sârbesc, noi nu vom putea avea nici o biruință" (*Călători străini despre Țările Române*, vol. I, București, 1968, p. 128; Sergiu Iosipescu, *Conjunctura și condiționarea internațională politico-militară a celei de a doua domnii a lui Vlad Tepeș (1456-1462)*, în "S.M.M.I.M.", 1978, 11, p. 185).

atingă adevăratul scop, acela de a cucerii Chilia⁵². Prin cucerirea Chilieii, care se întâmpla după revenirea la Moldova a cetății Hotinului, retrocedată de poloni înainte de 28 aprilie 1464, când este amintit de izvoare în calitate de comandant al garnizoanei de aici, fostul vornic Goian⁵³, Ștefan cel Mare reîntregea hotarele Moldovei așa cum fuseseră ele pe vremea bunicului său, Alexandru cel Bun.

Această înfăptuire a domnitorului moldovean, în afară de Polonia, avea însă darul de a deranja, chiar de a provoca mânia, tuturor celorlalte puteri vecine. Țara Românească nu putea accepta pierderea Chilieii, ale cărei vămi îi umpleau vistieria, la fel ca și Matia Corvin, care se vedea și el lipsit de o importantă sursă de venituri. Genovezii din Caffa și tătarii din Crimeea erau și ei nemulțumiți, deoarece pierdeau mulți bani prin tăierea drumului comercial care lega peninsula cu Transilvania și cu Europa centrală. Dar poate cel mai nemulțumit, mai puțin din motive economice, cât din rațiuni politice și militare, a fost sultanul Mehmed al II-lea, care întrevedea, astfel, în Moldova cel mai puternic rival al său în privința dominației asupra bazinului pontic. Se pare că sultanul se gândea la o expediție militară pentru scoaterea lui Ștefan din Chilia, dar îmbolnăvirea sa, nemulțumirile ienicerilor, obligați să lupte foarte mult⁵⁴, și războiul decisiv pe care-l purta împotriva Veneției încă din 1463⁵⁵ l-au făcut să se răzgândească. La aceasta a contribuit, indiscutabil, și mărirea haraciului plătit de Ștefan de la 2.000 la 3.000 de zloți roșii⁵⁶, precum și cadourile pe care un sol moldovean le-a adus sultanului la Constantinopol⁵⁷.

⁵² În anul 1465 probabil ca urmare a unei înțelegeri între Mehmed al II-lea și Matia Corvin, Chilia aparținea lui Radu cel Frumos, ceea ce asigura, parțial, pe bază de compromis, atât interesele otomane, cât și pe cele ungurești la Dunărea de Jos. În acest sens, Jan Dlugosz ne spune următoarele: "...quod per deditionem spontaneam, Hungaris exclusis, ipse Radul occupaverat, pro Turco tenebat" (Jan Dlugosz, *Historiae Polonicae libri XII*, t. II, Lipsiae, 1712, col. 344). Este posibil ca acest pasaj să se refere la excluderea garnizoanei ungare din oraș, unde se afla încă în 1462, dar în nici un caz interesele comerciale maghiare nu au avut de suferit după acest an și până în 1465. A.D. Xenopol consideră, pe bună dreptate credem noi, că în 1465 Ștefan a luat Chilia de la păgâni, deoarece Radu cel Frumos, ca supus al turcilor, le închinase și această cetate. (A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. II, Iași, 1889, p. 290). Această afirmație se sprijină și pe cuvintele foarte clare ale lui Grigore Ureche, care spune: "Văleatul 6973 (1465 - n.n.), meseța ghenarie 23, aducându ștefan Vodă multă oaste de țară, vrându să răscumpere cetățile carile le luase păgânii de la alți domni, pogorât-au cu toată puterea sa spre cetatea Chilieii" (G. Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei*, ed. P.P. Panaitescu, ed. a II-a, București, 1958, p. 93). Pentru această problemă a se mai vedea N. Iorga, *Studii istorice asupra Chilieii și Cetății Albe*, București, 1899, p. 129; P.P. Panaitescu, *Legăturile moldo-polone în secolul XV și problema Chilieii*, în "Rsl.", t. III, 1958, p. 111, care consideră cu îndreptățire că Ștefan a cucerit cetatea sub auspiciile și cu sprijinul politic al Poloniei; S. Iosipescu, *Ștefan cel Mare - coordonate de strategie pontică*, în "R.d.l.", t. 35, 1982, 5-6, pp. 645-647, consideră că Ștefan a smuls cetatea din sfera de influență a Imperiului otoman, deoarece Radu cel Frumos, după 1462, o introdusese în sistemul pontic otoman.

⁵³ N. Iorga, *Studii istorice asupra Chilieii și Cetății Albe*, p. 128; N. Grigoraș, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, p. 66.

⁵⁴ Franz Babinger, *Mehmed II le Conquerant et son temps (1432-1481). La grande peur du monde au tournant de l'histoire*, Paris, 1954, pp. 290-291.

⁵⁵ Roberto Lopez, *Il principio della guerra veneto-turca nel 1463*, în "Archivio veneto", anno LXIV, V° scerie, t. XV, 29-30, Venezia, 1934, pp. 45-131.

⁵⁶ Șt.S. Gorovei, *art. cit.*, p. 641.

⁵⁷ J. Dlugosz, *op. cit.*, II, col 345.

Din cele spuse până aici putem observa abilitatea politică, militară și diplomatică deosebită a lui Ștefan cel Mare. Aflându-se în sfera de influență a axei polono-otomane, el a reușit, sub aparenta acceptare a unei suzeranități restrictive, să obțină sprijinul unuia dintre parteneri, al Poloniei, pentru o acțiune care leza interesele celui alt partener, Imperiul otoman. Astfel, a reușit să cucerească Chilia în detrimentul intereselor tuturor vecinilor, dar cu asentimentul Poloniei, după ce reușise să obțină și de la aceasta retrocedarea cetății Hotinului, cea mai importantă cetate de la hotarul de nord al Moldovei.

Trebuie să adăugăm la toate acestea și faptul că axa ungaro-munteană antiotomană a dispărut, practic, după 1462, după înlocuirea lui Vlad Țepeș cu Radu cel Frumos în scaunul domnesc al Țării Românești. De asemenea, Matia Corvin, după numeroase insistențe, a încheiat un tratat de alianță cu Veneția, la 12 septembrie 1463⁵⁸, intrând, astfel, în război cu Imperiul otoman. Este adevărat că războiul a fost de scurtă durată, după ce a ocupat Iași și alte câteva fortificații în Bosnia⁵⁹, Matia punându-i, practic, capăt, dar el l-a împiedicat pe regele Ungariei să reacționeze în vreun fel la ocuparea Chilie de către Ștefan cel Mare.

Cu toate acestea, Ștefan cel Mare își dădea seama că dacă Polonia îi putea oferi protecție, în schimb Ungaria, direct amenințată de turci, îi putea oferi o alianță antiotomană, care să-i permită să nu mai plătească haraciul datorat sultanului și să readucă echilibrul în raporturile moldo-otomane. În același timp, Ștefan cel Mare, continuând gândul și fapta lui Iancu de Hunedoara, era convins că pentru a lupta cu sorți de izbândă împotriva turcilor era necesară realizarea unui front comun de acțiune al celor trei țări românești. El își dădea seama că o axă ungaro-munteană în condițiile politice și militare care au urmat anului 1462 nu mai era posibilă și, din această cauză, va încerca să realizeze, începând cu anul 1470, o axă moldo-munteană care să funcționeze cu sprijinul lui Matia Corvin. Din păcate, acest sprijin se va manifesta doar sporadic și cu multe intermitențe.

Punctul de cotitură în politica lui Ștefan cel Mare față de vecinii săi creștini poate fi plasat, credem noi, în anul 1467. Acum Ștefan a sprijinit răscoala stărilor privilegiate din Transilvania împotriva politicii centralizatoare al lui Matia Corvin⁶⁰, a fost atacat, cu toate forțele, de regele Ungariei, pe care l-a zdrobit la 15 decembrie la Baia⁶¹, dar tot în acest an, Ștefan cel Mare a început, aproape imperceptibil, să se

⁵⁸ Hurmuzaki, *Documente*, II / 2, pp. 149-151.

⁵⁹ L. Elekes, *La politica estera*, p. 249; I. Cazan, *art. cit.*, p. 772.

⁶⁰ V. Pârvan, *art. cit.*, p. 142; Hurmuzaki, *Documente*, II / 2, pp. 172-175; Ș. Papacostea, *Un episod al rivalității*, p. 188; Fraknoi Vilmos, *Mathias Corvinus König von Ungarn (1458-1490)*, Freiburg im Breisgau, 1891, pp. 125-126; Ion Sabău, *Relațiile politice dintre Moldova și Transilvania în timpul lui Ștefan cel Mare*, în *Studii cu privire la Ștefan cel Mare*, București, 1956, p. 227.

⁶¹ Pentru campania din 1467 și bătălia de la Baia, printre altele, P.P. Panaitescu, *Contribuții la istoria lui Ștefan cel Mare*, în "A.A.R.M.S.I.", s. III, t. XV, 1934, pp. 65-66; Maria Magdalena Szekely, "Dixit Waywoda", în "A.I.I.A.D.X.I.", t. XXIX, 1992, pp. 44-48; V. Pârvan, *art. cit.*, pp. 144-148; Al.I. Goța, *Strategia lui Ștefan cel Mare în bătălia de la Baia (1467)*, în *idem, Studii de istorie medievală*, Iași, 1998, pp. 309-326; N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare povestită neamului românesc*, București, 1904, pp. 109-116; A.V. Boldur, *op. cit.*, pp. 181-192; Al.Gh. Savu, *op. cit.*, pp. 43-69.

desprindă de axa polono-otomană, care obligase Moldova la plata haraciului către Poartă. La 9 octombrie, la Hotin⁶², s-au întâlnit delegați moldoveni și poloni pentru a rezolva anumite probleme aflate în litigiu, dar nu au luat nici o decizie și au hotărât să se întâlnească în anul următor, 1468, în același loc. Deși documentul nu ne spune nimic despre problemele aflate în litigiu, suntem, totuși, convinși că printre acestea se afla și problema Pocuției. Această convingere este întărită și de faptul că în 1468 Ștefan a trimis o solie la Cazimir al IV-lea cu scopul de a reglementa tocmai problema Pocuției⁶³.

Revenind la bătălia de la Baia, din noaptea de 14 spre 15 decembrie 1467, ea a reprezentat o mare victorie pentru Ștefan cel Mare și a fost, în același timp, ultima încercare serioasă întreprinsă de un rege maghiar în vederea subordonării stricte a Moldovei. Odată cu această bătălie, starea conflictuală dintre Moldova lui Ștefan cel Mare și Ungaria lui Matia Corvin se va diminua treptat și va dispărea, fiind înlocuită cu relații din ce în ce mai bune, care vor culmina cu tratatul din 1475, încheiat în condiții de deplină egalitate între părți, deși avea forma, specific feudală, a unei suzeranități protectoare oferită de Matia Corvin.

Pentru moment însă, cel puțin până în 1470, starea de tensiune se va menține între cele două părți. Regele Cazimir al IV-lea, deranjat de campania lui Matia Corvin împotriva unuia dintre vasalii săi, l-a felicitat pe Ștefan cel Mare, a deschis o anchetă proprie în legătură cu întâmplările din 1467 și a promis ajutor în eventualitatea repetării lor⁶⁴. La 16 martie 1468, nobilii și prelații poloni i-au scris lui Matia Corvin, protestând împotriva campaniei sale din Moldova⁶⁵. Răspunsul acestuia, din luna aprilie, care reafirma pretențiile sale asupra Moldovei⁶⁶, este interesant și prin faptul că regele Ungariei dă dovadă că a descifrat politica lui Ștefan cel Mare, dar acest lucru s-a întâmplat prea târziu. Mințind, insultându-l pe domnitorul Moldovei și revărsându-și furia neputincioasă asupra sa, Matia Corvin scria: "Dar noi știm că el, după mărturia lui însuși, este supusul nostru. Și dacă și față de voi se lingusește tot sub acest nume așa-i felul lui. Căci și turcilor și tătarilor tot așa se recomandă, evident, pentru ca între atâția stăpâni perfidia lui să rămână mai multă vreme nepedepsită"⁶⁷. Ceea ce pentru Matia Corvin reprezenta perfidie și duplicitate, era, de fapt, talentul lui Ștefan cel Mare de a nu se afla niciodată singur în fața mai multor adversari, de a nu fi obligat să lupte pe mai multe fronturi, de a folosi toate mijloacele necesare pentru a-și apăra țara și poporul în fața tendințelor expansioniste ale marilor puteri vecine.

⁶² I. Bogdan, *op. cit.*, II, pp. 296-299.

⁶³ Ș. Papacostea, *Un episod al rivalității*, p. 188; M. Malowist, *op. cit.*, p. 206; Ven. Ciobanu, *Țările Române și Polonia*, p. 69.

⁶⁴ Ș. Papacostea, *Un episod al rivalității*, p. 190.

⁶⁵ *Codex epistolarii saeculi decimi quinti*, I, ed. A. Sokolowski, J. Suzjski, în *Monumenta mediaevali historica res gestas Poloniae illustrantia*, II, Cracoviae, 1876, pp. 241-242, *apud ibidem*, p. 190; a se vedea și V. Pârvan, *art. cit.*, p. 149.

⁶⁶ Andrei Veress, *Acta et epistolae relationum Transylvaniae Hungariaeque cum Moldavia et Valachia*, I, 1468-1540, Budapest, 1914, pp. 5-6; V. Pârvan, *art. cit.*, p. 150; D. Ciurea, *Ștefan cel Mare - marele european*, în "A.I.I.A.X.I.", t. XIX, 1982, pp. 177-181; Hurmuzaki, *Documente*, II/2, pp. 188-189.

⁶⁷ A. Vîriss, *op. cit.*, p. 5.

Deoarece atenția îi era atrasă de evenimentele din Europa centrală, de dorința de a pune mâna pe coroana boemă, fapt pentru care nu a ezitat să-i atace, în 1468, pe regele Boemiei, Gheorghe de Podiebrad⁶⁸, fostul său socru, după ce în prealabil încheiase pace cu turcii⁶⁹, Matia Corvin a fost nevoit să renunțe, *de facto*, la orice pretenții asupra Moldovei. Războiul pentru Boemia va continua și după moartea lui Podiebrad, survenită în 1471, împotriva noului rege al acestei țări, Vladislav al II-lea Jagiello, și va dura până în 1479, când se va încheia prin pacea de la Olomouc. Renunțând la Boemia, Matia Corvin primea, totuși, în schimb, Moravia, Luzacia și Silezia.

Această angajare a lui Matia Corvin într-un război ce se desfășura departe de granițele Moldovei i-a permis lui Ștefan cel Mare să-și impună punctul de vedere în relațiile cu Ungaria și cu Transilvania. Pentru a fi sigur că nu va întâmpina nici un fel de rezistență, el a acceptat un nou tratat cu Polonia, mai restrictiv decât cel din 1462, tratat pe care l-a semnat la 28 iulie 1468 la Suceava⁷⁰. Astfel, Ștefan promitea regelui Cazimir al IV-lea că îi va fi vasal credincios, la fel ca și predecesorii săi, și că nu se va supune nici unui alt suzeran. În caz de nevoie va ajuta Polonia cu toate puterile sale și împotriva oricui, va fi prieten prietenilor și dușman dușmanilor ei, neexceptând pe nimeni, fie păgân, fie creștin. Cu prima ocazie, promitea Ștefan, când regele va veni în părțile de sud ale țării, la Camenița, Colomeea sau Sniatyn, el îi va presta omagiul de vasalitate în persoană. De asemenea, își lua obligația să nu poarte război împotriva nimănui fără consimțământul regelui polon. La rândul său, acesta trebuia să-l ocrotească și să-l apere pe Ștefan împotriva oricărui dușman, a turcilor, tătarilor și ungurilor, fie prin intervenție diplomatică, fie cu puterea armelor. În situații grave, Cazimir al IV-lea trebuia să-l apere în persoană pe Ștefan și să nu accepte nici un fel de pretendenți la tronul Moldovei pe teritoriul său.

Având garanțiile de securitate oferite de Polonia, Ștefan cel Mare nu a ezitat, totuși, să poarte războaiele pe care le dorea, să atace Transilvania în mai multe rânduri, ca represalii pentru campania din 1467, dar și pentru a-și extinde influența în ținuturile secuiești. Astfel, în 1468 a organizat, probabil, două expediții, una în secuime⁷¹ și alta, condusă de Filip Pop, în Maramureș, prin Bistrița și Rodna⁷², iar în 1469 a atacat din nou zona locuită de secui⁷³, pe care și-a subordonat-o din punct de vedere politic. În fine, ultima confruntare militară importantă dinspre Ungaria a fost provocată de pretendentul Petru Aron. Dându-și seama că pierde sprijinul politic și militar din partea lui Matia Corvin și ispitit de Ștefan prin niște scrisori care-i creau iluzia posibilității de a reveni în scaunul de la Suceava, Petru Aron, cu o oaste formată, în principal, din secui, a pătruns în

⁶⁸ *Histoire de la Hongrie des origines a nos jours*, ed. E. Pamłényi, Budapest, 1974, p. 129; Ernest Denis, *Fin de l'indépendance bohème. Georges de Podiebrad. Les Jagellons*, Paris, 1890, p. 152.

⁶⁹ Ileana Cazan, *art. cit.*, p. 776.

⁷⁰ I. Bogdan, *op. cit.*, II, pp. 300-304.

⁷¹ V. Pârvan, *art. cit.*, p. 151; I. Sabău, *art. cit.*, p. 229.

⁷² *Diplome maramureșene din secolul XIV și XV*, adunate și comentate de Ioan Mihaly de Apșa, Maramureș, Signet, 1900, pp. 516-517, 628-630; A.I.I. Gonța, *art. cit.*, p. 324; S. Iosipescu, *Contribuții la istoria Moldovei lui Ștefan cel Mare*, p. 55.

⁷³ V. Pârvan, *art. cit.*, p. 151; N. Grigoraș, *Moldova lui Ștefan cel Mare*, p. 88.

Moldova la începutul lunii decembrie 1470, probabil pe valea Troțușului. A fost însă înfrânt, după o luptă grea, la Orbic-Buhuși, în ținutul Neamț, la 14 decembrie, capturat și decapitat din porunca lui Ștefan⁷⁴. Boierii care l-au trădat pe domn în luptă, Isaia vornicul, Negrilă ceașnicul, Alexa stolnicul și alți câțiva au fost decapitați, din ordinul său, la Vaslui la 16 ianuarie 1471⁷⁵. Bătălia de la Orbic a însemnat nu numai sfârșitul lui Petru Aron și al pretențiilor sale la tronul Moldovei, dar și încheierea stării conflictuale dintre Moldova și Ungaria, care durase mai bine de un deceniu⁷⁶.

Așa cum am arătat ceva mai sus, după bătălia de la Baia ostilitatea dintre Moldova și Ungaria a început să cunoască un proces tot mai accentuat de atenuare, în timp ce apăreau semnele unei oarecare distanțări a lui Ștefan de Polonia și, implicit, de axa polono-otomană. Aceste evoluții se explică prin faptul că domnul Moldovei, protejat de suzeranitatea din ce în ce mai restrictivă a Polonei, a avut timpul necesar să-și consolideze puterea pe plan intern și să transforme Moldova într-o putere regională importantă. Se apropia, cu alte cuvinte, momentul conflictului decisiv cu Imperiul otoman și Ștefan cel Mare începea să-și caute atât libertatea de acțiune, cât și aliații necesari. Cum Polonia nu-i putea oferi nimic în acest sens, a început să se distanțeze de ea, să se apropie de Ungaria, iar din 1470 s-a lansat în politica de atragere a Țării Românești într-un front comun de luptă antiotomană.

În ciuda tratatului cu Polonia din 1468, Moldova nu a fost cruțată de o primă acțiune militară otomană ostilă la adresa ei, desfășurată în iarna dintre 1468 și 1469. Așa cum rezultă din scrisoarea lui Gerardo de Collis, trimisă de la Veneția ducelui Milanului, Galeazzo Maria Sforza, sultanul Mehmed al II-lea se deplasase spre Dunăre, la Nicopole, de unde trimisese o grupare armată spre Cetatea Albă, deoarece pe fluviul înghețat trupele de azapi puteau pătrunde spre Transilvania și Moldova⁷⁷. În aceste condiții, nu este de mirare că Ștefan cel Mare a refuzat, și în 1469 și în 1470, să meargă în persoană și să depună omagiul de vasalitate față de regele Cazimir al IV-lea⁷⁸, invocând starea conflictuală de la granițele de sud ale țării, amenințată nu numai de turci, dar și de Radu cel Frumos.

Îndepărtarea evidentă de Polonia și de axa polono-otomană, a fost dublată, de începutul unei apropieri de Ungaria lui Matia Corvin, apropiere care va culmina cu tratatul din 1475, precum și de începutul intervențiilor lui Ștefan cel Mare în Țara Românească. În același timp, ciocnirile cu turcii și tătarii vor cunoaște o permanentă intensificare, care va culmina cu declanșarea războiului moldo-otoman de la sfârșitul

⁷⁴ C. Rezachevici, *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova a. 1324-1881*, vol. I, Secolele XIV-XVI, București, 2001, p. 534.

⁷⁵ *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI publicate de Ioan Bogdan*, ed. P.P. Panaitescu, București, 1959, pp. 8, 17, 29-30, 57, 62, 71, 169, 179; Gr. Ureche, *op. cit.*, p. 96; C. Rezachevici, *Cronologia*, I, p. 534.

⁷⁶ Pentru această perioadă a domniei lui Ștefan cel Mare, L. Șimanschi, D. Agache, *Un deceniu de ostilitate moldo-ungară. 1460-1469*, în *Studii istorice româno-ungare*, Iași, 1999, pp. 27-52.

⁷⁷ *Monumenta Hungariae Historica. Acta extera*, vol. V, Budapest, 1877, p. 95; A. Vigna, *op. cit.*, II, Genova, 1871, pp. 589, 592; N. Iorga, *Acte și fragmente*, III, pp. 45-46; idem, *Studii istorice asupra Chiliei și Cetății Albe*, p. 131.

⁷⁸ Ș. Papacostea, *De la Colomeea la Codrul Cosminului. Poziția internațională a Moldovei la sfârșitul secolului al XV-lea*, în "Rsl.", t. XVII, 1970, p. 532; Ven. Ciobanu, *Țările Române și Polonia*, p. 69.

anului 1474. Astfel, în 1470, Ștefan cumpăra arme de la brașoveni⁷⁹, la 7 august îl trimitea pe diacul Grigore în Transilvania pentru a stabili legături de prietenie cu Matia Corvin, prin intermediul lui Albert, administratorul ocnelor regale de acolo⁸⁰, iar în 1471-1472 și-a subordonat teritoriile locuite de secui din punct de vedere politic, militar și economic, secuii fiind obligați să-i plătească bir, iar el depunea jurământul de credință regelui polon în numele lor⁸¹. Tot pe această cale a apropierei de Ungaria, Ștefan cel Mare a reînnoit privilegiile comerciale ale negustorilor brașoveni la 3 ianuarie 1472⁸², garantându-le libertatea deplină a negoțului, siguranța întoarcerii și interzicerea confiscărilor, iar ca răspuns Matia Corvin a acordat și el, la 25 ianuarie 1473⁸³, un privilegiu comercial negustorilor moldoveni. În ciuda acestei apropieri față de regele Ungariei, Ștefan nu putea conta, totuși, pe un ajutor direct din partea acestuia în cazul unei confruntări majore cu turcii, ci doar pe ajutorul secuilor, care-i deveniseră vasali. Față de Polonia, atitudinea lui Ștefan a cunoscut o răcire constantă datorită faptului că el dorea să se desprindă din strânsoarea impusă de axa polono-otomană. Pe lângă refuzul constant de a depune omagiul de vasalitate în persoană față de regele polon, Ștefan l-a refuzat categoric pe acesta atunci când i-a cerut, la 17 iulie 1471, să trimită 1.000 de călăreți în sprijinul fiului său, Cazimir, care se pregătea să atace Ungaria⁸⁴. Domnul Moldovei i-a scris regelui polon arătându-i că este amenințat de turci, de tătari și de munteni, de secui și de unguri, ceea ce nu mai era adevărat, iar fiul său care ar fi trebuit să conducă cei 1.000 de călăreți era încă prea tânăr și neexperimentat. Mai arăta că Radu cel Frumos ridică o cetate la granița de sud a Moldovei, cetatea Crăciuna⁸⁵, și că din această cauză a fost nevoit să-și folosească oamenii la construirea altor cetăți în fața celei muntene și la devierea cursului Siretului. În consecință, îl ruga pe Cazimir al IV-lea să trimită soli la Radu cel Frumos pentru a-l face să păstreze pacea.

Ștefan cel Mare, atunci când îi scria regelui polon, nu exagera cu nimic pericolul reprezentat de Radu cel Frumos care, având mai mult sprijinul politic și mai puțin pe cel militar al sultanului, se pregătea să-l atace. Încă din 1468, ostilitatea dintre cei doi voievozi era cunoscută și se aștepta declanșarea unui conflict militar între ei⁸⁶. După eșecul atacului otoman asupra Cetății Albe din iarna dintre anii 1468 și 1469, despre care am amintit deja, Radu cel Frumos, având sprijinul beilor din Dobrogea, a atacat, fără succes, Chilia, la sfârșitul anului 1469⁸⁷. În fața acestui al doilea atac otoman, în care

⁷⁹ N. Iorga, *Istoria lui Ștefan cel Mare*, p. 127; idem, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. III, București, 1901, p. XXXIV; V. Pârvan, *art. cit.*, p. 152.

⁸⁰ Hurmuzaki, *Documente*, XV / 1, pp. 77-78; I. Cazan, *art. cit.*, p. 780.

⁸¹ V. Pârvan, *art. cit.*, p. 154; I. Sabău, *art. cit.*, p. 230.

⁸² I. Bogdan, *op. cit.*, II, pp. 315-317.

⁸³ Hurmuzaki, *Documente*, XV / 1, p. 80; V. Pârvan, *art. cit.*, p. 154; I. Cazan, *art. cit.*, p. 780.

⁸⁴ I. Bogdan, *op. cit.*, II, pp. 311-314.

⁸⁵ Lucian Chițescu, *Cu privire la cetățile Moldovei în timpul lui Ștefan cel Mare*, în "R.d.l.", t. 28, 1975, 10, p. 1542.

⁸⁶ I. Bogdan, *op. cit.*, II, pp. 303-304.

⁸⁷ *Istoria României în date*, coord. C.C. Giurescu, București, 1971, p. 102; Ș. Papacostea, *Ștefan cel Mare, domn al Moldovei. 1457-1504*, București, 1990, pp. 40-41.

sultanul a aruncat în luptă pe vasalul său, Radu cel Frumos, replica lui Ștefan cel Mare a fost fulgerătoare și devastatoare. El nu dorea și nici nu putea aștepta ca turcii să preia inițiativa strategică și, cunoscând faptul că ei erau prinși în războiul cu Veneția, s-a hotărât să facă el acest lucru. Astfel a început războiul latent, nedeclarat, dintre Moldova și Imperiul otoman, desfășurat, în principal, pe teritoriul Țării Românești și având ca miză influența politică asupra acestei țări.

La 27 februarie 1470 Ștefan cel Mare a atacat, prădat și nimicind Brăila⁸⁸, cel mai important port al Țării Românești din acea vreme⁸⁹ și, implicit, concurent al Chilie, după care, probabil pe 28 februarie, a distrus și Târgul de Floci de pe Ialomița⁹⁰. Acțiunea lui Ștefan a fost deosebit de dură și de sângeroasă tocmai pentru a provoca groaza inamicului și a arăta turcilor că Moldova va lupta cu toate mijloacele și cu toată hotărârea pentru a-și apăra independența și a readuce raporturile moldo-otomane la stadiul anterior acordurilor din 1455-1456. De asemenea, atacul lui Ștefan cel Mare viza distrugerea capacităților comerciale ale Țării Românești și asigurarea monopolului comercial al Moldovei la gurile Dunării. În același timp, această acțiune militară a marcat începutul politicii de atragere a Țării Românești într-un front comun de luptă antiotomană⁹¹, despre care am amintit în mai multe rânduri, politică ce va fi dusă cu tenacitate mai bine de un deceniu, până în 1482.

Pentru moment, sultanul Mehmed al II-lea, angajat în război pe alte fronturi, a căutat să evite un nou conflict și, din această cauză, nu s-a implicat direct și pe scară largă în luptele din Țara Românească. După eșecul medierii încercate de Cazimir al IV-lea în 1470⁹², conflictul dintre cei doi domnitori a continuat și chiar s-a intensificat. În octombrie 1470 Radu cel Frumos se afla la Buzău⁹³, unde-și strângea armata în vederea unei campanii împotriva Moldovei. Dar Ștefan a fost mai iute, a atacat primul și la 7 martie 1471 la Soci, în apropiere de Râmnicul Sărat, l-a înfrânt pe Radu cel Frumos⁹⁴, care avea sprijinul politic al turcilor, dar nu beneficia de ajutorul lor militar. Domnul Moldovei nu și-a fructificat însă victoria prin înlocuirea lui Radu cel Frumos din scaunul

⁸⁸ *Cronicile slavo-române*, ed. cit., pp. 16, 30, 50, 62, 71, 179; Olgierd Górka, *Cronica epocii lui Ștefan cel Mare (1457-1499)*, traducere de Em. Biedrzycki, în "R.I.R.", t. V-VI, 1935-1936, p. 78.

⁸⁹ Despre importanța economică a Brăilei în secolul al XV-lea elocvent este un pasaj din cronica lui Laonic Chalcocondil, care spune: "Brăila, oraș al dacilor, în care fac un comerț mai mare decât în toate orașele țării" (L. Chalcocondil, *Expuneri istorice*, traducere de Vasile Grecu, București, 1958, p. 285). A se vedea și C.C. Giurescu, *Istoricul orașului Brăila. Din cele mai vechi timpuri până astăzi*, București, 1968, p. 49.

⁹⁰ *Cronicile slavo-române*, ed. cit., p. 179; Mihai Costăchescu, *Arderea Târgului de Floci și a Ialomiței în 1470. Un fapt necunoscut din luptele lui Ștefan cel Mare cu muntenii*, Iași, 1935, pp. 151-152; CC. Giurescu, *op. cit.*, p. 65; L. Șimanschi, D. Agache, *Moldova între anii 1469 și 1473: program de guvernare și conjuncturi politice*, în "A.I.I.X.I.", t. XXXV, 1998, pp. 4-5.

⁹¹ P.P. Panaitescu, *Ștefan cel Mare și orașul București*, în "S.R.d.", t. 12, 1959, n-r 5, pp. 20-21.

⁹² J. Dlugosz, *op. cit.*, II, col. 458.

⁹³ I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Românească în sec. XV și XVI*, vol. I, *1413-1508*, București, 1905, pp. 328-329; Hurmuzaki, *Documente*, XV / I, p. 75.

⁹⁴ *Cronicile slavo-române*, ed. cit., pp. 17, 30, 63-71, 78-79; Gr. Ureche, *op. cit.*, p. 97; C.C. Giurescu, *Târgul Soci*, în "R.I.R.", t. XIII, 1943, fasc. I, pp. 97-98; idem, *Despre lupta de la Soci*, în "S.M.I.M.", t. IV, 1960, pp. 423-430; Al.Gh. Savu, *op. cit.*, p. 89.

Țării Românești, deoarece, pe de o parte, nu dorea să-l provoace de o manieră ireversibilă pe sultan, iar pe de altă parte, tot în luna martie, a avut de făcut față unui atac al tătarilor conduși de Eminek Mârza care, îndemnați, probabil, de turci la cererea lui Radu cel Frumos, au ajuns până la târgul Siret⁹⁵. Contraatacul lui Ștefan i-a obligat să se retragă până la 16 mai 1471⁹⁶, Eminek Mârza fiind capturat de moldoveni și închis în Cetatea Albă⁹⁷, de unde va evada în 1473⁹⁸.

După aproape doi ani de liniște și de pregătiri intense în vederea confruntării decisive cu Imperiul otoman, Ștefan a hotărât, în 1473, să înceteze plata haraciului către sultan⁹⁹ și să-l înlocuiască pe Radu cel Frumos din domnia Țării Românești. Aceste decizii au fost adoptate în condițiile în care domnul Moldovei își asumase titlul imperial în același an¹⁰⁰, iar sultanul Mehmed al II-lea era prins într-un război pe două fronturi, împotriva Veneției și a lui Uzun Hasan, conducătorul statului turcoman al Oii Albe (*Akkoyunlu*).

În aceste condiții, la 8 noiembrie 1473 Ștefan cel Mare a împărțit oștii sale steaguri în apropiere de Milcov, după care, însoțit de Laiotă Basarab (Basarab cel Bătrân), a declanșat campania împotriva lui Radu cel Frumos. Bătălia decisivă s-a dat între 18 și 20 noiembrie pe râul Vodnăului sau al Vodnei, nu departe de Prahova și de orașul Gherghița, la aproximativ 45 de kilometri nord-est de București¹⁰¹. După o luptă înverșunată, Radu cel Frumos a fost obligat să se retragă la București, la 23 noiembrie. Ștefan cel Mare a ajuns și el în acest oraș, iar a doua zi a cucerit cetatea, în care a stat timp de trei zile, și l-a instalat în scaunul Țării Românești pe Laiotă Basarab. În fața acestei situații, turcii nu au putut rămâne pasivi, dar replica lor a fost limitată, s-a redus doar la reinstalarea lui Radu cel Frumos în domnie și la jefuirea sudului Moldovei. Prima încercare în acest sens, de la sfârșitul lunii noiembrie 1473, s-a încheiat cu un eșec¹⁰², dar peste o lună, pe la sfârșitul lui decembrie, un corp de oaste otoman de 15.000 de oameni l-a reinstalat pe Radu cel Frumos în domnie și a atacat sudul Moldovei, până la Bârlad¹⁰³.

⁹⁵ A. Vigna. *op. cit.*, III, p. 779 și 783; Virginia Vasiliu, *Les Tatars et la Moldavie au temps d'Etienne le Grand*, în "R.H.S.E.E.", t. VII, 1931, 7-9, p. 189; N. Iorga, *Studii istorice asupra Chilie și Cetății Albe*, p. 133; Al.I. Gonița, *Ștefan cel Mare și relațiile cu Hoarda de Aur*, în idem, *Românii și Hoarda de Aur. 1241-1502*, München, 1983, p. 181; Nagy Pienaru, *Relațiile lui Ștefan cel Mare cu Hanatul de Crimeea. O controversă: prima incursiune tătară în Moldova*, în vol. *Istorie și diplomatie în relațiile internaționale. Omagiu istoricului Tăhsin Gemil*, editori Daniel Flaut și Iolanda Țighilui, Constanța, 2003, pp. 97-123.

⁹⁶ Al.I. Gonița, *Ștefan cel Mare și relațiile cu Hoarda de Aur*, p. 181.

⁹⁷ N. Iorga, *Acte și fragmente*, III, p. 50-51; idem, *Studii istorice asupra Chilie și Cetății Albe*, p. 137.

⁹⁸ Al.I. Gonița, *Ștefan cel Mare și relațiile cu Hoarda de Aur*, p. 181.

⁹⁹ Șt.S. Gorovei, *art. cit.*, p. 640.

¹⁰⁰ Pentru ideea imperială la Ștefan cel Mare, Dumitru Năstase, *Ștefan cel Mare împărat*, în "S.M.I.M.", t. XVII, 1998, pp. 65-102.

¹⁰¹ *Cronicele slavo-române*, ed. cit., pp. 8, 17, 30-31; P.P. Panaitescu, *Ștefan cel Mare și orașul București*, pp. 13-14; Al. Lapedatu, *Radu cel Frumos*, în "Transilvania", t. XXXIII, 1902, p. 31; C. Cihodaru, *Observații pe marginea izvoarelor privind unele evenimente din istoria Moldovei între anii 1467-1474*, în "S.C.S.I.", t. VIII, 1957, n-r 1, pp. 12-29; N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. IV, București, 1937, p. 170.

¹⁰² *Cronicele slavo-române*, ed. cit., p. 31.

¹⁰³ *Ibidem*, pp. 17, 30-31, 50, 63, 71-72, 179-180; Gr. Ureche, *op. cit.*, p. 99.

Aceste ciocniri nu au dus însă la declanșarea marelui război moldo-otoman. În 1474 Mehmed al II-lea și-a îndreptat lovitura principală împotriva orașului Scutari, posesiune venețiană din Albania¹⁰⁴, ceea ce i-a permis lui Ștefan cel Mare să atace în două rânduri Țara Românească. Dacă în martie 1474 campania sa a fost un eșec datorită condițiilor atmosferice care l-au obligat să se retragă¹⁰⁵, în schimb, la 10 august același an, Radu cel Frumos se refugiase deja la Giurgiu, sub protecția turcilor, lăsându-și scaunul în seama lui Laiotă Basarab¹⁰⁶. După 4 septembrie, când se afla încă pe tron¹⁰⁷, Laiotă Basarab a fost alungat, probabil de turci, și s-a retras în Moldova¹⁰⁸ la protectorul său.

După numeroase ezitări și un schimb de solii încheiat fără nici un rezultat¹⁰⁹, refuzul lui Ștefan de a veni în persoană cu haraciul la Poartă și campania sa victorioasă din Țara Românească, declanșată la 1 octombrie 1474, au reprezentat picătura care a umplut paharul și care l-a înfuriat pe sultan, fapt ce explică precipitarea sa, mânia care i-a întunecat judecata și ordinul pe care l-a dat lui Soliman Pașa de a se îndrepta cu toate forțele, într-o campanie de iarnă, puțin obișnuită pertru turci, împotriva Moldovei. Deși se părea că sultanul deținea inițiativa strategică, în fond aceasta îi aparținea lui Ștefan cel Mare care, la 10 ianuarie 1475, la Vaslui, a provocat turcilor una din cele mai mari înfrângeri pe care le-au suferit în întreaga lor istorie. Astfel începeau războaiele moldo-otomane, patru la număr, care vor marca domnia lui Ștefan cel Mare până aproape de sfârșitul ei, până în 1503, dar asupra acestora ne vom opri atenția cu altă ocazie.

În concluzie, considerăm că se desprinde o idee foarte importantă și anume aceea că Ștefan cel Mare, prin politica externă pe care a dus-o în prima parte a domniei sale, până în 1474, a reușit să transforme Moldova dintr-o țară supusă ingerințelor vecinilor, într-o putere regională, capabilă să înfrunte cu succes marile puteri vecine și mai ales imensa putere a Imperiului otoman.

STEPHAN THE GREAT'S MOLDAVIA IN THE CLASH OF INTERESTS OF THE GREAT POWERS (1457-1474) (Abstract)

The study tackles Stephan the Great's external politics during the first part of his reign. When he came to the throne with the help of his cousin, Vlad the Impaler, Stephan the Great, as exponent of the anti-Ottoman Hungarian-Wallachian axis, had been at warfare

¹⁰⁴ Gazmend Shpuza, *La lutte pour la defense de Skodër dans les années 1474 et 1478-1479*, în "Studia Albanica", t. V, 1968, I, pp. 181-186.

¹⁰⁵ *Cronicile slavo-române*, ed. cit., p. 32.

¹⁰⁶ C.A. Stoide, *Legăturile dintre Moldova și Țara Românească în a doua jumătate a secolului al XV-lea (Contribuții)*, în "S.C.S.I.", t. VII, 1956, n-r 1, pp. 63-64, 71-72.

¹⁰⁷ D. Năstase, F. Marinescu, *Les actes roumains de Simonopetra (Mont Athios). Catalogue sommaire*, Atena, 1987, p. 15.

¹⁰⁸ *Cronicile slavo-române*, ed. cit., pp. 9, 17.

¹⁰⁹ Pentru atitudinea sultanului Mehmed al II-lea față de Ștefan cel Mare în anii 1473 și 1474, și Eugen Denize, *Ștefan cel Mare și luptele cu turcii. O nouă abordare*, în "S.M.I.M.", t. XIX, 2001, pp. 115-128; idem, *Românii între Leu și Semilună. Războaiele turco-venețiene și influența lor asupra Țărilor Române (secolele XV-XVI)*, Târgoviște, 2003, pp. 100-108.

with Poland for two years and implicitly with the Polish-Ottoman axis, that had obliged Moldavia to pay tribute to the sultan. Quickly realizing that he wouldn't get support from Hungary, Stephan made peace with Poland and for more than a decade he made part of the Polish-Ottoman axis. Thus, the hostility of Matia Corvin's Hungary towards Moldavia was blurred by the support that Stephan had from Poland. As he made proof of a great political and diplomatic ability, Stephan managed, after 1470, to restore the good relations with Hungary and to keep distance from Poland, however without leaving it, in order to count on the support or at least on the benevolent neutrality of the two catholic neighbouring powers, when he would be about to face the imminent conflict with the Ottoman Empire. In this way, the main significance of the external politics led by Stephan the Great during the first part of his reign, is due to the fact that he turned Moldavia from a subordinate country to the unwarrantable interferences of its neighbours, into a regional power, capable of confronting successfully these ones in any possible conflict, but first and foremost capable of facing directly the huge Ottoman power.